

Turai Géza

Diáknap a környezet- és egészségvédelem jegyében

*A környezeti és egészséges életre nevelés egyik lehetséges formája a diáknap, mely általános és középiskolában egyaránt eredményesen valósítható meg. A két iskolatípusban szerzett tapasztalataimat ezúton összegezem.**

A diáknap, mint nevelési, oktatási forma

Az iskolában a nevelés sokféle formája, az eszközök, módszerek széles tárháza használható fel és megfelelő összhang esetén időben és térben többféle, egymásra épülő, egymást kiegészítő alternatíva futhat együtt. Ezek közül az egyik a diáknap, melyen a hangsúlyt a környezeti és az egészséges életre való nevelésre fektethetjük.

Hogyan és miért kapcsolható össze sikeresen ez a forma a két nevelési területtel?

A környezeti nevelésben – mivel jellegzetesen tantárgyközi oktatási–nevelési terület – kiemelkedő szerepe van a tanítási órán kívüli foglalkozásoknak. Ezek történhetnek szakkör, klub, kirándulás, nyári tábor vagy egyéb rendezvények formájában. Ugyanakkor az ismereteket, a gondolatokat mindenkire el kell juttatni; a programnak az egész közösséget – az intézmény valamennyi tanulóját, pedagógusát, dolgozóját, sőt lehetőség szerint még a szülőket is – el kell érnie.

A tanórán kívüli foglalkozások többségének (szakkör, klub, kirándulás, nyári tábor) pozitív hatása a gyerekek elenyésző hányadát érinti, a különben is érdeklődő vagy éppen a perifériára szorult rétegeket. Maradnak az egyéb rendezvények, melyek mindkét fenti igényt kielégítik. Számos név alatt bonyolódnak ezek; így Madarak és Fák Napja, Környezetvédelmi Világnap, Föld Napja, Víz Világnapja stb. Ezekon szűkebb vagy tágabb keretek között lehet ünnepelni, megemlékezni, esetleg siránkozni és sajnálkozni. A diákok számára környezetük „elsíratása” is egy idő után személytelenné, unalmassá, megszokottá válik, hasonlóan jónéhány ma már kiüresedett ünnep sorsához.

Ezzel szemben a diáknapon nem emlékezünk meg semmiről, nem ünneplünk semmit, az egyszerűen – a diákoké. Az övéké, vagyis személyessé vált, ők lettek a főszereplők, értük van. Minden szabad, kötetlen, játékos formában zajlik, ugyanakkor komolyan is, hiszen a környezet- és egészségvédelem végtelenül komoly dolog. De mindez fontos a számukra, mivel ez adja az egész nap lényegét. A kitágított határok között lehetőség nyílik a többféle, finoman árnyalt megközelítésekre, a gondolatok szabad és ismétlődő áramlására, az értékközvetítésre, az érzelmi viszonyulás, a hozzáállás, a viselkedés és a magatartás formálódására.

A diáknapok a környezeti nevelés mellett az egészséges életre való nevelésnek – sőt az erőszakmentességre nevelésnek – is kiváló színtere. A három nevelési részterület szoros kapcsolatban áll egymással. Aki bármelyikkel rokonszenvez, vagy valamelyik területen dolgozik, egy idő után közeledni fog a másik kettőhöz is, hiszen valamennyi közös tőről fakad, mert fő motiváló erejük a külső és belső harmónia elérésére irányuló vágy.

Mínderre kiváló alkalom a diáknap.

* Ezúton is szeretnék köszönetet mondani a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium, a Nemzeti Ifjúsági és Szabadidősport, az Egészséges Életért Alap, az Országos Játék Alap, valamint a Soros Alapítvány által nyújtott támogatásért, mely nélkül tevékenységünk nem, vagy csak részben valósulhatott volna meg.

A célok

A szabadabb forma ellenére a program tartalmassága és kivitelezésének komolysága megköveteli a körültekintő célmeghatározást.

Pedagógiai célok:

- a figyelem és az érdeklődés felkeltése, fokozása;
- a környezettudatos és egészségorientált szemlélet alakítása;
- a közösség formálása;
- a különböző fórumokon, pedagógiai szituációkban tapasztaltak összehangolása;
- az ismeretek bővítése és mélyítése;
- az összefüggések megláttatása;
- környezetbarát cselekvésre ösztönzés;
- a természet és önmagunk megóvása iránti igény tudatosítása;
- a környezet- és egészségvédelem hatásrendszerének feltárása;
- a környezetgazdálkodással és egészséggel kapcsolatos készségek és képességek – különösképpen a problémafeltárási- és megoldóképesség – fejlesztése;
- motiváció a szabadidő hasznos és helyes eltöltésére;
- a külső és belső harmónia iránti vágy kialakítása és fokozása;
- a szép iránti fogékonyság és a pozitív életszemlélet alakítása;
- az önművelés, önkifejezés és önmegvalósítás szerepének hangsúlyozása;
- a család szerepének kiemelése, a szülők bevonása a munkába.

Szakmai célok:

- a helyi és a globális problémák megismertetése, a komplementaritás érzékeltetése;
- a környék és a távoli tájak természeti kincseinek bemutatása;
- a hulladéktermelés csökkentése, a szelektív gyűjtés és az újrahasznosítás jelentőségének tudatosítása;
- energiatakarékosságra való ösztönzés;
- a természetes anyagok felhasználásának, az ezekből készült termékek vásárlásának népszerűsítése;
- a tisztességtelen reklámok ellenreklámozása;
- a környezet és az egészség több oldalról történő megközelítése, a tudományköziség bemutatása;
- a káros szenvedélyek kialakulásának megelőzése, ezek következményeinek, valamint az AIDS veszélyének tudatosítása;
- a testedzés és a mozgás szerepének hangsúlyozása;
- a korszerű alapanyagok és a korszerű táplálkozás bemutatása;
- a helyes életvitel szemléltetése;
- a természetgyógyászat, a gyógynövények jótékony hatásának megismertetése;
- a jóga testi és szellemi fejlődésre gyakorolt hatásának megvilágítása.

A diáknap programja

A két-két alkalommal szervezett diáknap kronologikus programjának részletes ismertetése helyett csupán néhány példával szemléltetett összesítést kívánok nyújtani, melyből azután a helyi igényeknek, feltételeknek megfelelően mindenki saját elképzelése szerint válogathat:

- Megnyitó, „iskolafa” ültetése.
- Gyógyteaház.
- Reformkonyha; bemutatóval és kóstolóval egybekötött vetélkedő.
- Környezet- és egészségvédelmi vetélkedő.
- Diavetítéssel egybekötött előadások (*Hulladékok; A Dél-Alföld természeti kincsei; Gyógyító és mérges növények* stb.).

- Beszélgetések (*Korszerű táplálkozás; Természetgyógyászat; Szervedélybetegségek* stb.).
- Természetfilmek és egészségvédelmi felvilágosító filmek vetítése.
- Energiatakarékosági bemutató.
- Jógabemutató.
- Sportbemutató és -foglalkozás.
- Idegen nyelvi program.
- Kézművesfoglalkozások (gyöngyfűzés, szarufaragás, kosárfonás, bábkészítés stb.).
- Osztályok (évfolyamok) közötti játékos vetélkedő.
- Sportversenyek (pontrúgás, pontdobás, szkander, fekvőtámasz, kötélhúzás, asztalitenisz, iskolafutás, sakk stb.).
- Tanár–diák, tanár–szülő labdarúgó- és kosárlabda-mérkőzések.
- Az évközi, osztályok közötti labdajáték-bajnokságok döntői.
- Táncverseny, táncház.
- Keresztrejtvényfejtő bajnokság.
- Plakátraajverseny.
- Novellapályázat.
- Hulladékszobor-készítő verseny.
- Tanárparódiák, diák „aranyköpések”.
- Vásári portréfényképezés – állandó háttér, változó arcok.
- Ásvány-, könyv- és dísznövényvásár.

A négyéves összesített program felvázolásával a gondolatébresztés, a szerteágazó lehetőségek bemutatása a célom. Az általam megadott keret bárhol megváltoztatható, kiegészíthető, sőt hitelesség érdekében ez alapkövetelmény is.

A program megvalósítása

A diáknap csupán szűk értelmezésben tekinthető egyetlen napnak. Valójában egy folyamat, egy rendezvénysorozat része, ami többféleképpen értelmezhető. Egyrészt kapcsolhatunk hozzá más, gondolatiságukban ehhez közelebb-távolabb álló eseményeket, mint például papír- és szárazelemgyűjtés, parkosítás, fásítás, tereprendezés, bajnokságok, vagy bármit, amire van kereslet és kínálat. Másrészt meghosszabbítható, időben kiterjeszthető ez a nap.

A folyamat több fázisra különül el. Első az előkészítés fázisa, mely akár több hetet is felölelhet. Ebben a szakaszban színes plakátokat, figyelemfelkeltő montázsokat, hulladékból, felesleges csomagolóanyagokból transzparenszeket, domborműveket készítünk. Ez az érzelmi ráhangolás időszaka.

A következő szakasz – mely részben egybeesik az előzővel – a tartalmi, szakmai előkészítés és a motiváció szakasza. Ismertetjük az egyéni és csoportos versenyekkel, vetélkedőkkel kapcsolatos teendőket, illetve e versenyek követelményeit. Előfeladatokat tűzünk ki, plakátraajversenyt, novellapályázatot, hulladékból való szoborkészítő versenyt hirdetünk. Ezután következik a tényleges diáknap, melyet akár már az előző délutánon is elkezdhetünk.

A kivitelezés során törekedjünk a sokszínűségekre. Mi arra törekedtünk, hogy a különböző – humán, reál, művészeti, gyakorlati, szakmai – érdeklődési körű rétegek számára tartalmasan, ugyanakkor élményszerűen közvetítsük az értékeket. Az életkori sajátosságoknak megfelelően ennek elsődleges eszköze a játék, az alkotás, valamint a versenyzés. Az alsó tagozatosoknál a játék és a kézművesfoglalkozások dominálnak, a felsősöknél valamennyi egyéni és csoportos verseny pontozásos rendszerben zajlik. Iskolánkban a legtöbb pontot gyűjtő osztály jutalma egy egynapos kirándulás volt valamilyen közeli természetvédelmi területre, de mindkét korcsoportnál egyéni díjak is kiosztásra kerültek.

A középiskolásokat a versenyeken kívül a „jó buli” érzése motiválta a tevékeny részvételre.

A teljességre való törekvés igénye nélkül a program néhány eleméről szeretnék részletesebb képet festeni.

Közös címet adtunk a plakátrajzversenynek és a novellapályázatnak: *Milyen lesz a Föld és az emberiség 2100-ban*, vagy *A Föld és a magyarság változása a honfoglalástól napjainkig*. A feladat jövőjósítás, illetve történelmi visszatekintés volt. Optimista és pesszimista pályaműveket vártunk arról, hogyan változott és hogyan fog változni az emberiség, milyenné tette és milyenné fogja tenni a környezetét, a természetet, önmagát, az emberi kapcsolatokat és nem utolsósorban a Földet a maga teljességében. A beérkezett alkotások többsége igen borúlátónak bizonyult.

A hulladékból való szoborkészítés célja a figyelemfelkeltés volt. A felesleges csomagolóanyagok környezetszennyező, energia-pazarló, pénzfecsérlő voltának bizonyítása. A dobozok, palackok, zacskók, tubusok, flakonok felhasználásával készültek absztrakt és realiztikus babák, torzók, robotok, élőlények, épületek. Megszületett a *20. századi kukás nő* szobra is. Ez utóbbi alkotás korhűségét senki sem cáfolhatta. A pályaműveket kiállítottuk, a végső sorrend kialakításában mindenki részt vehetett.

A teljességre való törekvés igénye nélkül a program néhány eleméről szeretnék részletesebb képet festeni. Közös címet adtunk a plakátrajzversenynek és a novellapályázatnak: Milyen lesz a Föld és az emberiség 2100-ban, vagy A Föld és a magyarság változása a honfoglalástól napjainkig. A feladat jövőjósítás, illetve történelmi visszatekintés volt. Optimista és pesszimista pályaműveket vártunk arról, hogyan változott és hogyan fog változni az emberiség, milyenné tette és milyenné fogja tenni a környezetét, a természetet, önmagát, az emberi kapcsolatokat és nem utolsósorban a Földet a maga teljességében. A beérkezett alkotások többsége igen borúlátónak bizonyult.

Az energiatakarékossági bemutatón a kíváncsiak megismerkedhettek a Dél-Alföld áramszolgáltatásának történetével, az energiatakarékosság lehetséges módjaival, helyeivel, a környezetszennyezés és az energiapazarlás összefüggéseivel. Műszerek segítségével hasonlíthatták össze a diákok a hagyományos és a kompakt izzó fizikai tulajdonságait.

Nagy sikert aratott a reformkonyha bemutatóval és kóstolóval egybekötött vetélkedő. A három főből álló csapatok két vagy három hidegkonyhai alkotást készítettek nyolc-tizenkét személyre. Az értékelés szempontjai a külső szépség, az alapanyagok minősége, az elkészítési mód korszerűsége, az ízek

harmóniája, a gazdaságosság és a terítés esztétikuma voltak.

A gyógyteaházban több mint húsz különféle tea közül választhattak a megszomjazók. A hangulat megteremtését szolgálta az aromamécses, a halk keleti zene, a gyógynövények felhasználási módját és hatását ismertető transzparenszek, valamint az egészséges táplálkozást, a helyes életvitelt bemutató kiadványok. Mindezek segítségével meghitt és közkedvelt színhely alakult ki, mely az előadások, beszélgetések egy részének is teret adott.

Az idegen nyelvi programon az angol és német csoportok rövid jeleneteket adtak elő, majd ugyanezen nyelveken az érdeklődők környezet- és egészségvédelmi tesztet tölthettek ki. A vetélkedők feladatainak összeállítása során ügyeltünk arra, hogy iskolánk tanulóinak valamennyi rétege közel azonos eséllyel indulhasson. Ezért feladványaink nem elsősorban komoly ismereteket igényeltek, hanem inkább játékosak, kikövetkeztethetőek, problémaközpontúak voltak.

Célul tűztük ki a szülők bevonását a műsorba, ezért a sorra kerülő eseményeket nyilvánosan rendeztük meg. Szerveztünk egy tanár–szülő kosárlabdamerkőzést és egy felnőtteknek szóló előadást a szenvedélybetegségekről.

A diáknap utolsó, de nem lezáró szakasza – hiszen a környezeti és egészséges életre nevelés élethosszig tartó folyamat – az eredmények kihirdetése. Ez megtörténhet még a rendezvény estjén például egy táncházzal egybekapcsolva, vagy másnap, az élmények át-gondolása után. A tevékenység folytatását, az alap-célkitűzés tudatosulását segítik a kiosztott díjak (könyvek, sportszerek, biotermékek). Ehhez a szakaszhoz tartozik a jutalomki-rándulás is. A diáknapnak ez a szakasza már a tavaszi osztálykirándulások, illetve a nyá-ri táborok tevékenységéhez vezet el.

A tapasztalatok összegezése

A diáknapon a gyerekek és felnőttek (!) nevelése kötöttségektől mentes, a megszokott-nál sokkal szabadabb, életszerűbb, játékos formában valósítható meg. Egy kötelezően nem előírt program, melynek segítségével alakíthatjuk a közösség szemléletét, hatékonyab-bá teheti az egész éves iskolai munkát. Alapelveinket kivetíthetjük az iskola egészére, hisz a környezeti és egészséges életre való nevelés nem fér be egyetlen tantárgyba, tanterem-be. Folytatódik a szünetekben, a büfében, az ebédlőben, az iskola környékén stb. Bizto-síthatjuk az interdiszciplinaritást, a verbális ismeretközlés minimalizálásával, lehetővé tehetjük a probléma-, a situáció- és cselekvésközpontúságot. Élményközpontú, heurisztikus tanulási helyzeteket teremthetünk. A több alternatíva és az önkéntesség segítségével az önállóságot, a döntési és választási készséget fejleszthetjük. Pozitívan befolyásolhatjuk az életszemléletet, a viselkedést és a magatartásformát.

Lehetőség nyílik munkánk bemutatására, gondolataink, érzéseink feltárására. Betekin-tést nyerhetünk mások munkájába, gondolatvilágába. Mód adódik a nézetek ütköztetésé-re, revíziójára, az önértékelésre. További pedagógiai és szakmai együttműködést, munka-csoportok alakulását alapozhatjuk meg.

Az említetteken kívül a diáknap kitűnő alkalom az emberi – tanár, diák, szülő közötti – kapcsolatok javítására. Elősegíti a kommunikációs, kooperációs, észlelési, pszichomoto-ros, döntési, választási, valamint problémafelismerő és megoldó készségek és képességek fejlesztését.

Németországban régen felismerték a forma előnyeit. Egyes iskolákban környezetvédel-mi hetet rendeznek, amely alatt minden tanár a saját tárgyán belül, vagy annak keretein túl-lépve ezzel a témával foglalkozik. Bár a környezeti nevelés számos problémával foglal-kozik, nyugodtan kiterjeszthetjük ezek körét. Bátran hozzákapcsolhatjuk az egészséges élet-re való nevelést is, hiszen a lakosság környezeti és egészségkultúráltsági színvonala szo-rosan összefügg egymással. Így programunk komplexebb, teljesebb lesz.

A fentiek értelmében elengedhetetlenül fontosnak tartom a környezet- és egészségvé-delmi napok – esetleg a későbbiekben hetek – beépítését az intézményi szintű nevelési-ok-tatási folyamatba. Mert a diáknap olyan rendezvény, melyen tanítási órán kívül, de az egész közösséget érintve, az egyéni érdeklődést is figyelembe véve nevelhetünk közvetlen és/vagy közvetett formában.

Irodalom

- HAVAS P.: *A környezeti nevelés néhány pedagógiai elve és területei*. Új Pedagógiai Szemle, 1993. 10. sz., 12–20. old.
 MONSPART É.: *A környezetvédelem témája az oktatásban*. Bp. 1990.
 SZÓKE K.: *Környezeti nevelés – egészségvédelem gyermekkorban*. Iskolakultúra, 1992. 2. sz., 70–75. old.